

Savaş Bağlamında Diplomasi Alanında Kullanılan Kavramların Analizi

Özkasap H.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Türkiye Cumhuriyeti

Giriş

Dil, onu konuşan ulusun yaşayış biçiminin, en geniş anlamda kültürünün, dünya görüşünün, tarih boyunca geçirdiği çeşitli evrelerin ve başka toplumlarla kurduğu ilişkilerin yansıtıcısıdır [1]. Dil ve diplomasi birbirinin ayrılmaz parçalarıdır. “Diplomasi” kavramı için Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde; “uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü, yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı, bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği, bu görevlilerin oluşturduğu topluluk, güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik” şeklinde bir tanım mevcuttur [4]. Bu bağlamda diplomasi alanında dilin kullanımının öncelikli amacının dil aracılığı ile bilgi aktarımı yapmaktan ziyade dili etkili kullanmak ve imalar yoluyla alıcıyı etkilemek olduğu söylenebilir. Bu durumda diplomasi dili, Jakobson’un tanımladığı dilin işlevlerinden en çok çağrı işlevine ya da dilin yaptırma işlevine başvurur [2, s. 331–332].

1. Çalışmanın Amacı

Çalışma kapsamında Rusya’nın Birleşmiş Milletler Daimî Temsilcisi Vasili Alekseyeviç Nebenzya’nın 2022 yılına Ocak-Mart ayları içerisinde yapmış olduğu yirmi adet Rusya-Ukrayna Savaşı konulu konuşma metinleri veri tabanı olarak kullanılmıştır. Bu konuşmalar içerisinde ironi, metafor, sözlükselleşme, mecaz içeren ve dil- kültür bağlamında incelenmesi gereken kavramlar tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmanın amacı savaş bağlamında diplomatik metinlerde geçen bu kavramların kaynak dilden hedef dile çevirisi sırasında yapılabilecek hataları en aza indirmek adına sınıflandırma, hedef dilde eşdeğer kavramın bulunması, bağlama göre değişen ya da birkaç seçenek içeren karşılıklar ve dönüşümler gibi çeviri stratejileriyle tespitler yaparak açıklamalı bir kaynak oluşturmaktır. Ayrıca çalışmaya söz konusu olan konuşmalar içerisinde ironi, metafor, mecaz gibi anlamlar taşıyan unsurlarının dil-kültür bağlamında incelenmesi gerektiğine ve ancak bu durum bilincinde olarak hedef dile aktarılabilmesine bir gönderme yapılmak istenmiştir.

2. Çalışma Sırasında Kullanılan Yöntemler

İlk aşama olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nın resmi internet sitesinde yer alan konuşmalardan veri tabanı oluşturulmuştur ve çalışmada materyal olarak Birleşmiş Milletler Daimî Temsilcisi V.A. Nebenzya’nın 2022 yılının Ocak-Mart ayları içerisinde yapmış olduğu yirmi adet konuşma kullanılmıştır. İkinci aşamada bu konuşmaların incelenmesi ve sınıflandırma yaklaşımına dayanılarak nesne adlandırması/ nitelik adlandırması/olay adlandırması modelleri tespit edilmiştir. Üçüncü aşama olarak eşsizim/ bağlamsal eşsizimler takip edilerek Türkçe karşılıkları bulunmuş ve her bir kavram için açıklama/yorum yapılmıştır. Son aşamada veri olarak kullanılan bu kavramların bağlam içerisinde kazandıkları anlamlar gözetilerek hedef dile çevrilmiş ve bazı durumlarda çeviri seçenekleri üzerinde durulmuştur.

3. Çalışmanın Temel Sonuçları ve Tespitler

Veri tabanı olarak kullanılan diplomasi metinleri dilsel, metinsel ve kültürel açıdan incelenmiş olup, savaş ve politika terimlerinin bazılarında hem Rusça hem de Latince kökenli olan birimlerin metinler içerisinde kullanımı dikkat çekmektedir. (“*нападение*= *агрессия/дислокация=размещение*” örnekleri) Bu noktada diplomasi metinlerinde kullanılan her ifadenin aslında dili etkili kullanmak amacıyla seçildiği söylenebilir. Fakat metinsel açıdan incelendiğinde, çeviri sürecinde sadece bir dilsel birim olarak sözcüğün tek başına ele alınamayacağı, metnin bağlamıyla beraber biçimsel ve işlevsel eşdeğerliğin sağlanması gerektiği tespit edilmiştir. Konuşmalar içerisinde tespit edilen bir diğer önemli nokta ise başvurulan sözlükselleşmeler, metaforlar, deyimler ve atasözleri gibi dile ve kültüre ait özlüklerin², dil-kültür bağlamında incelenmesinin gerekliliğidir. Bu tespit 2022 yılının Ocak ve şubat aylarında yapılan konuşma metinlerinden seçilen birkaç örnek ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Sözlükbirim: Арсенал- есть в арсенале кого (*eşdizim*)- cephanelik (*Türkçe karşılığı*)-biri ya da birilerinin yapabilecekleri anlamında ironi (*Yorum/Açıklama*)

Örnek Cümle: *В их арсенале – односторонние санкции и принудительные меры, угрозы, исполнять которые, как приговор некого Верховного Суда, они пытаются заставить всех.*(31 Января 2022 года)

Örnek Çeviri Seçeneği: Onların yapabilecekleri şeyler arasında sanki yüksek mahkemenin bir kararıymış gibi uyguladıkları tek taraflı yaptırımlar, mecburi tedbirler, tehditler var, herkesi buna mecbur bırakmaya çalışıyorlar.

Арсенал-dilsel biriminin askeri bir terim olarak “cephanelik” anlamında yaygın kullanımı mevcuttur, fakat bağlamsal olarak incelediğimizde burada ironi amacıyla kullanıldığını görmekteyiz. Hedef dilde bu anlamı karşılayacak kavram bulunmadığından açıklamalı çeviri yöntemine başvurulmuştur.

Sözlükbirim: Предаваться- предаваться забвению (*eşdizim*)- unutulmaya yüz tutmak/unutulmaya terk edilmek (*Türkçe karşılığı*)- предаваться: kendini vermek, kapılmak, dalmak anlamında metafor

Örnek Cümle: “*Активно насаждалась и насаждается ложь о Второй мировой войне, соратники Гитлера становились героями, а настоящие герои предавались забвению.*” (23 февраля 2022 года)

Örnek Çeviri Seçeneği: Dünya Savaşı hakkındaki yalanlar etkin bir şekilde yayıldı ve yayılmaya devam ediyor, Hitler’in yanında savaşanlar kahramanlaştırıldı ve gerçek kahramanlar unutulmaya terk edildi.

Предаваться- dilsel birimi “kendini vermek/koyuvermek/kapılmak” anlamında metafor bir fiil, eşdizimsel olarak “*предаваться забвению*” hedef dilde “unutulmaya yüz tutmak deyimini ya da unutulmaya terk etmek” şeklinde çevrilmiştir, bu bağlamda “kaynak dildeki sözcüğün farklı anlamlarının hedef dildeki farklı sözcüklerle karşılık bulunması” şeklinde bir çeviri yöntemi uygulanmıştır. *Соратник*- dilsel biriminin hedef dilde karşılığı “silah arkadaşı” olarak çevirisi mümkündür fakat Türk dilinde bu söz öbeği “aynı ülküyü taşıyan ve beraber savaşan” şeklinde olumlu bir anlam taşımaktadır, fakat kaynak dildeki bağlama

² Rusçası “реалия”. Özlük kavramı için bkn. Kozan, O. (Ed.) Kültürdilbilim. Temel Kavramlar ve Sorunlar. Gazi Kitabevi, Ankara, 2014.

baktığımızda bu dilsel birimin olumsuz anlamda, iğneleme amacıyla kullanıldığını görmekteyiz. Bu sebeple bu dilsel birim için bağlam gözetilerek “yanında savaşanlar/safında olanlar” şeklinde çeviri seçenekleri tercih edilmiştir.

Sözlükbirim: **Водить**- водить за нос (*eşdizim*)- yanıltmak, aldatmak (*Türkçe karşılığı*)- deyimleşmiş öbek (*Yorum/Açıklama*)

Örnek Cümle: “*Восемь лет Киев продолжал и продолжает бомбить своих же граждан и уклоняться от прямого диалога с Донбассом, а все мировое сообщество все эти 8 лет Киев «водил за нос», уверяя в приверженности Минским соглашениям и готовности их выполнять, но только в своей интерпретации.*” (23 Феврала 2022 года)

Örnek Çeviri Seçeneği: Kiev sekiz yıl boyunca kendi vatandaşlarını bombalamaya ve Donbas ile doğrudan diyalog kurmaktan kaçınmaya devam etti ve devam ediyor. Ancak sadece açıklamalarında, Minsk anlaşmalarına bağlılığını ve bunları uygulamaya hazır olduğunu söyleyerek, bu sekiz yıl boyunca Kiev, tüm dünyayı kandırdı.

Водить за нос- Rus diline Orta Asya’dan geçmiş deyimleşmiş öbektir ve çeviri sürecinde dil-kültür bağlamında incelenmesi gereken bir unsurdur.

4. Öneriler

Çeviri sürecinde özellikle dil-kültür bağlamı göz ardı edilmemeli, metnin içerik ve biçimine göre çeviri seçenekleri ortaya çıkabilir, çeviri kalıplaşmış kuralları yoktur. Yine günümüzde oldukça yaygınlaşan ve gelişmekte olan “DeepL gibi yapay zekâ tabanlı çeviri uygulamaları” çeviride kullanılsa dahi, bu uygulamaların çeviride yapısal yaklaşımı benimsediğini, yapılandırma kısmında dilbilgisi yapısını tamamen kavrayacak ve kültürel ince ayrıntıları doğru bir şekilde yansıtacak yetenekte olmadığını bilincinde olunmalıdır. Çevirmen çeviri sürecinde sözlükte her sözcüğün ya da kavramın bulunamayacağını bilmeli, bu durum gözetilerek çeviri yapılmalıdır. Ancak bağlamsal içeriklerle karşı karşıya gelindiğinde derlem sözlükleri, açıklamalı sözlük gibi kaynaklardan yararlanılmalıdır. Türkçe- Rusça dil çiftine yönelik açıklamalı kaynak (sözlük/sözlükçe vb.) eksikliği günümüzde sorun teşkil etmektedir.

Çalışma bu sebeple bir kaynak oluşturmak adına bir girişim olup, savaş bağlamındaki diplomasi metinleri ile çalışılmıştır, yine diplomasinin diğer türleri ile çalışmalar yapılabilir. Örneğin gün geçtikçe teknolojik imkanlar daha da kullanılabilir, yararlanılabilir ve uygulanabilir hale gelmektedir, bu bağlamda dijital diplomasinin de dijital araçları ve teknolojiyi kullanarak uluslararası ilişkilerin daha verimli ve etkili bir şekilde yönetilmesini hedeflediği görülmektedir. Dijital diplomasi, çevirmen ve araştırmacı açısından araştırma konusu için yeni bir alan olabilir. Türkiye’de diplomasi alanı ile ilgili dilbilimsel veya çeviribilim yaklaşımıyla yapılabilecek çalışmalarda boşluk/eksilik olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Aksan, D. Türkçenin Gücü / D. Aksan. – Ankara : Bilgi Yay., 2011. – 208 s.
2. Çoşkun, S. N. Roman Jakobson’da dilin işlevleri ve işleyiş mekanizması / S. N. Çoşkun // RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi. – 2023. – № 36. – S. 331–332.

3. Kozan, O. Kültürdilbilim. Temel Kavramlar ve Sorunlar / O. Kozan. –Ankara : Gazi Kitabevi, 2014. – 176 s.

4. Güncel Türkçe Sözlüğü [Electronic resource] // Türk Dil Kurumu. – Mode of access: <https://sozluk.gov.tr>. – Date of access: 12.12.2023